

ціннісного ставлення до рідного краю. Інтеграція регіонального матеріалу в освітній процес підвищує мотивацію учнів до навчання та сприяє формуванню екологічної та громадянської свідомості. Перспективи подальших досліджень пов'язані з розробкою цифрових освітніх ресурсів та інтерактивних краєзнавчих маршрутів для шкільної географії.

Список використаних джерел

1. Топузов О. М. Теоретико-методичні засади навчання географії в загальноосвітніх навчальних закладах: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2012. 304 с.
2. Пометун О. І., Пирожено Л. В. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
3. Бех І. Д. Особистісно орієнтоване виховання: наук. праці. Київ: Либідь, 2003. 280 с.
4. Топузов О. М., Надтока О. Ф. Сучасні підходи до навчання географії в умовах компетентнісної освіти. Український педагогічний журнал. 2020. № 3. С. 110–118.
5. Костриця М. Ю. Краєзнавчий підхід у шкільній географічній освіті: сучасні виклики та перспективи. Географія та основи економіки в школі. 2021. № 2. С. 75–82.
6. Суматохіна І. М. Екскурсії як форма навчально-виховної діяльності в географічній освіті // Методика навчання географії та історії: сучасні виклики та практичний досвід : матеріали І Всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 10 квіт. 2025 р.). Дніпро : Середняк Т. К., 2025. С. 193–200.

КРАЄЗНАВЧИЙ КОМПОНЕНТ ГЕОГРАФІЧНОЇ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Фекета І.Ю., Славик Р.В., Салюк М.Р.

*Державний вищий навчальний заклад «Ужгородський національний
університет», м. Ужгород*

*iryna.feketa@uzhnu.edu.ua, roman.slavik@uzhnu.edu.ua,
maryana.salyuk@uzhnu.edu.ua*

У статті розкрито теоретичні та методичні засади реалізації краєзнавчого компонента у шкільній географічній освіті. Обґрунтовано його значення як важливого чинника формування географічної компетентності, розвитку пізнавальної активності та дослідницьких умінь учнів. Проаналізовано особливості впровадження краєзнавчого підходу в різних курсах географії, визначено основні форми та методи організації краєзнавчої діяльності.

Особливу увагу приділено використанню сучасних інформаційних технологій та проблемно-орієнтованого навчання. Доведено, що краєзнавчі дослідження сприяють формуванню екологічної свідомості, практичного мислення та патріотичних цінностей учнів.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується переходом від знаннєвої моделі навчання до компетентнісної, що передбачає формування у здобувачів освіти здатності застосовувати знання у практичній діяльності. У цьому контексті особливого значення набуває географічна освіта, яка поєднує природничі та суспільні аспекти пізнання світу.

Одним із ключових засобів реалізації компетентнісного підходу є краєзнавчий компонент, що забезпечує зв'язок навчального матеріалу з реальним життям учнів. Вивчення рідного краю дозволяє не лише конкретизувати абстрактні географічні поняття, але й сприяє формуванню цілісного світогляду, екологічної свідомості та громадянської відповідальності.

Разом з тим, у практиці шкільної освіти спостерігається недостатній рівень системного використання краєзнавчого підходу, що знижує ефективність навчального процесу та обмежує можливості розвитку дослідницьких компетентностей учнів.

Питання використання краєзнавчого матеріалу у навчанні географії розглядалися у працях багатьох учених. Зокрема, Олішевська Ю. А. [2] акцентує увагу на методичних засадах формування географічних знань, Салюк М. Р., Микита М. М., Лета В. В. [3] зосередились на дослідженні школярами етнокультурного середовища краю, Качайло М. М., Лета В. В., Карабінюк М. М. [1] на вивченні особливостей проведення краєзнавчих досліджень у курсі шкільної географії, Фекета І., Романенко Б. [4] присвятили статтю на краєзнавчих дослідження у шкільному курсі географії.

У сучасних дослідженнях підкреслюється значення інтеграції краєзнавчого підходу з інноваційними педагогічними технологіями, зокрема проєктним та проблемним навчанням, а також використанням геоінформаційних систем.

Однак потребують подальшого дослідження питання комплексного впровадження краєзнавчого компонента в умовах цифровізації освіти та формування ключових компетентностей.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та аналіз особливостей реалізації краєзнавчого компонента у шкільній географічній освіті.

Краєзнавчий компонент у географічній освіті розглядається як система знань, умінь і навичок, пов'язаних із вивченням природних, соціально-економічних і культурних особливостей рідного краю. Його реалізація ґрунтується на принципах науковості, доступності, наочності, зв'язку теорії з практикою та міжпредметної інтеграції.

Застосування краєзнавчого підходу дозволяє перейти від абстрактного засвоєння матеріалу до його практичного осмислення. Учні мають можливість безпосередньо спостерігати природні процеси, аналізувати їх та робити узагальнення.

Краєзнавча діяльність у шкільному курсі географії може реалізовуватися

через різноманітні форми:

- польові дослідження (екскурсії, спостереження, вимірювання);
- навчальні проекти (індивідуальні та групові);
- робота з картографічними матеріалами (карти, атласи, GIS);
- аналіз статистичних даних;
- використання цифрових ресурсів (Google Earth, QGIS, онлайн-карти).

Серед методів доцільно виділити: дослідницький, проблемний, проєктний, інтерактивний.

Краєзнавчий компонент у навчанні учнів відіграє важливу роль у формуванні компетентностей: географічної компетентності (уміння аналізувати території); екологічної компетентності (усвідомлення взаємодії природи і суспільства); дослідницької компетентності (збір і аналіз даних); громадянської компетентності (відповідальність за стан довкілля).

Особливо важливим є формування екологічного мислення, що передбачає усвідомлення наслідків антропогенного впливу.

Особливу роль відіграє проблемне навчання, коли учні самостійно шукають відповіді на запитання, пов'язані з особливостями свого регіону.

Краєзнавчий компонент можна реалізовувати у різних класах. Так у 6 класі основна увага приділяється формуванню базових уявлень про природні явища через спостереження. Учні ведуть календарі погоди, досліджують природні комплекси своєї місцевості.

У 8 класі краєзнавчий матеріал використовується при вивченні природи, населення та господарства Закарпатської області. Особливе значення має аналіз географічного положення регіону, рельєфу, клімату, водних ресурсів. Можна проводити фізико-географічні дослідження: аналіз рельєфу (Українські Карпати та Закарпатська низовина), ґрунтового покриву та його родючості, кліматичних відмінностей між гірськими і рівнинними територіями, а також вивчати гідрографічну мережу (басейну р. Тиса).

У 9 класі акцент робиться на вивченні господарства, підприємств і транспортної інфраструктури, що сприяє формуванню економічного мислення. Соціально-економічні дослідження території області має широкий спектр це і вивчення транскордонного співробітництва, оцінка туристично-рекреаційного потенціалу, транспортної інфраструктури та аналіз структури господарства області.

У 11 класі дослідження мають прикладний характер: аналіз екологічних проблем, природних ризиків, ресурсного потенціалу території. Екологічні дослідження території Закарпатської області можна проводити в контексті аналізу антропогенного впливу на природні комплекси (вирубка лісів, рекреаційне навантаження), дослідженні проблем паводків і селів, а також вивчати та порівнювати стан атмосферного повітря та водних ресурсів. Один із напрямків досліджень може стосуватись утилізації побутових відходів у громадах.

Як один із ефективних варіантів наукового учнівського дослідження є тема: «Оцінка антропогенного впливу на природні комплекси гірської

території (на прикладі полонин Закарпаття)».

Сучасні інформаційні технології значно розширюють можливості краєзнавчих досліджень. Використання GIS, супутникових знімків, онлайн-карт дозволяє учням аналізувати просторові процеси на якісно новому рівні.

Застосування цифрових платформ сприяє розвитку цифрової грамотності та інтеграції географії з іншими дисциплінами. Використання GIS-технологій у дослідженні Закарпатської області дозволяє: створювати карти природних ресурсів; аналізувати зміни лісового покриву; моделювати ризики паводків; досліджувати транспортну доступність.

Ефективним методом засвоєння знань і вмінь учнів є проблемні завдання як інструмент навчання. Використання регіонального матеріалу дозволяє формувати ефективні навчальні проблеми:

- Чому у Закарпатській області часто виникають паводки?
- Як рельєф впливає на господарську спеціалізацію регіону?
- Чому в гірських районах поширені ерозійні процеси?
- Які чинники формують туристичну привабливість Закарпаття?

Такі завдання сприяють розвитку критичного мислення та аналітичних навичок.

Висновки. Краєзнавчий компонент є важливою складовою географічної освіти, що забезпечує її практичну спрямованість та ефективність. Його використання сприяє формуванню ключових компетентностей, розвитку пізнавальної активності та підвищенню мотивації учнів.

Інтеграція краєзнавчого підходу з сучасними освітніми технологіями відкриває нові можливості для вдосконалення навчального процесу та підвищення якості освіти.

Список використаних джерел

1. Качайло М. М., Лета В. В., Карабінюк М. М. Особливості проведення краєзнавчих досліджень у курсі шкільної географії (на прикладі Закарпатської області). *Інноваційна педагогіка*. 2022. Вип. 50 (1). С. 84–87. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.1.17>
2. Олішевська Ю. А. Шкільне географічне краєзнавство : навчальний посібник. Київ : ФО-П Кравченко, 175 с.
3. Салюк М. Р., Микита М. М., Лета В. В. Вивчення школярами етнокультурного середовища краю (на прикладі Закарпаття). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2022. Вип. 50. С. 380–386.
4. Фекета І., Романенко Б. Краєзнавчі дослідження у шкільному курсі географії (на прикладі м. Ужгород). *Міжнародний та національний досвід суспільно-географічного розвитку туристичної галузі в умовах євроінтеграції : тези IV Міжнародної науково-практичної конференції*. Мукачево : МДУ, 2023. С. 61–64.